

«Στρατηγικές και δράσεις αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού μέσω της τέχνης και της λογοτεχνίας»

Φωτεινή Αναστασιάδου & Μαρία Παπαλεξίου

1. Πλαίσιο υλοποίησης του προγράμματος

Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε στον χώρο της σχολικής μονάδας, στις τάξεις των μαθητών, στο πλαίσιο του μαθήματος της Ευέλικτης Ζώνης και με συχνότητα δύο ώρες το μήνα για κάθε τάξη. Η συνολική διάρκεια του προγράμματος ήταν 6 μήνες.

2. Συμμετοχή μαθητών

Στο πρόγραμμα πήραν μέρος οι μαθητές των δύο τμημάτων της πέμπτης (Ε΄) και το ένα τμήμα της έκτης (ΣΤ΄) τάξης. Πιο συγκεκριμένα, από το πρώτο τμήμα της πέμπτης τάξης (Ε΄1) πήραν μέρος 14 μαθητές (7 αγόρια και 7 κορίτσια), από το δεύτερο τμήμα (Ε΄2) πήραν μέρος 13 μαθητές (5 αγόρια και 8 κορίτσια) και από το τμήμα της έκτης (ΣΤ΄1) πήραν μέρος 14 μαθητές (4 αγόρια και 10 κορίτσια).

3. Σκοπός και στόχοι του προγράμματος

Σκοπός του προγράμματος ήταν η μείωση και η αντιμετώπιση φαινομένων σχολικού εκφοβισμού στον χώρο της σχολική μονάδας. Στόχοι του προγράμματος ήταν:

- 1) Η εισαγωγή νέων γνωστικών στόχων: κατανόηση αξιών, κατανόηση συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων (συναισθηματική νοημοσύνη).
- 2) Η εισαγωγή δεξιοτήτων ψυχοκοινωνικής επάρκειας (προσεκτική ακρόαση, ανταπόκριση, ενσυναίσθηση, αυτοϋποστήριξη, διαχείριση αλλαγής, εκπαίδευση στη θετική συμπεριφορά, διαχείριση θυμού, διαχείριση συγκρούσεων, σεβασμός, επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των μαθητών).
- 3) Η επαφή με διάφορες μορφές τέχνης (κινηματογράφος, λογοτεχνία, ζωγραφική, μουσική).

4. Σχεδιασμός του προγράμματος

Ο σχεδιασμός του προγράμματος βασίστηκε στη γνωστική-συμπεριφορική θεωρία και πρακτική και πιο συγκεκριμένα στη δυναμική αλληλεπίδραση σκέψης-συναίσθηματος-συμπεριφοράς για την ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης των μαθητών.

Πιο συγκεκριμένα ο σχεδιασμός του προγράμματος βασίστηκε:

α) Στη μελέτη και αξιοποίηση των βιβλίων:

1. «Σκέφτομαι σωστά - Νιώθω καλά» του P. Stallard (2006)

2. «Πρόγραμμα ανάπτυξης συναισθηματικής νοημοσύνης» της Β. Πλωμαρίτου (2009)
3. «Η συναισθηματική νοημοσύνη» του D. Goleman (1998)
4. «Εκφοβισμός και βία στο σχολείο» του D. Olweus (2009)
5. «Επικοινωνώντας με τα παιδιά» της Β. Miller (2003)

β) Στην αξιοποίηση της εμπειρίας, των πρακτικών και του υλικού από τη συμμετοχή στη διεξαγωγή του διακρατικού προγράμματος *Δάφνη III* με τίτλο «Σχεδιασμός τεκμηριωμένων στρατηγικών και δράσεων αντιμετώπισης του εκφοβισμού, λαμβανομένης υπόψη της κοινωνικής-εθνικής ποικιλότητας σε μαθητικούς πληθυσμούς και αξιολόγηση των επιδράσεών τους» κατά το σχολικό έτος 2009-2010.

γ) Στην αξιοποίηση της εμπειρίας, των πρακτικών και του υλικού από τη συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια του Κέντρου Πρόληψης και Αγωγής Υγείας «Αθηνά Προναία» και του Κέντρου Πρόληψης και Καταπολέμησης των Ναρκωτικών Ν. Καβάλας.

5. Διαδικασία του προγράμματος

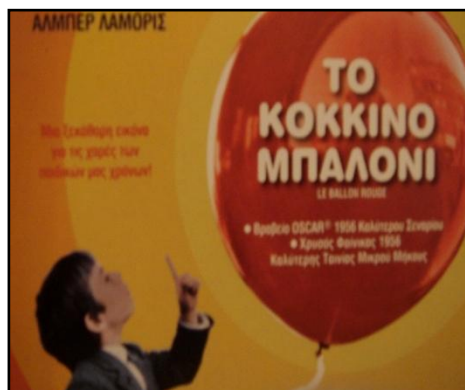
Η διαδικασία του προγράμματος βασίστηκε στις παρακάτω επιμέρους θεματικές ενότητες και δραστηριότητες:

Ενότητα 1^η: Φιλία: Οι μαθητές παρακολούθησαν τη γαλλική ταινία του Αλμπέρ Λαμορίς «Το κόκκινο μπαλόνι», η οποία αναφέρεται σε μια μαγική ιστορία φιλίας ανάμεσα σε ένα μικρό αγόρι κι ένα μπαλόνι, με φόντο το Παρίσι της δεκαετίας του 1950. Μετά την προβολή της ταινίας ακολούθησε συζήτηση, η οποία αποτέλεσε αφορμή για τις παρακάτω δραστηριότητες.

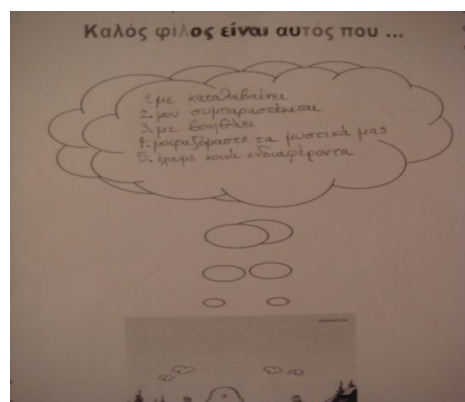
- Συζητήσαμε σε κύκλο συζήτησης για τις φιλίες των μαθητών, τα συναισθήματά τους για τους φίλους τους και τα προσωπικά κριτήρια με τα οποία τους επέλεγουν. Τα παιδιά συμπλήρωσαν το φύλλο εργασίας «Καλός φίλος είναι αυτός που...», στο οποίο και τα κατέγραψαν.

- Τα παιδιά ζωγράφισαν έναν πολύ καλό τους φίλο κι έγραψαν πέντε επίθετα που τον χαρακτηρίζουν.

- Κάθε παιδί απέκτησε για έναν μήνα δύο «μυστικούς φίλους», δηλαδή, ένα παιδί στο οποίο θα συμπεριφερόταν με θετικό τρόπο και ένα παιδί από το οποίο θα λάμβανε θετική συμπεριφορά (και θα προσπαθούσε να μαντέψει ποιο είναι) κατά τη διάρκεια μιας εβδομάδας. Η όλη διαδικασία καταγραφόταν σε ένα φύλλο εργασίας, για την οποία και ακολούθησε συζήτηση με τους μαθητές.

Εικόνα 6.
Το κόκκινο μπαλόνι

Εικόνα 7.
Καλός φίλος είναι αυτός που...

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

Ενότητα 2η: Συναισθήματα:

Οι μαθητές παρακολούθησαν τη γαλλική ταινία «Τα παιδιά της χορωδίας» του Christophe Barratier. Η ταινία αυτή αναφέρεται στη ζωή των παιδιών που ζουν σε ένα επαρχιακό σωφρονιστικό οικοτροφείο ανηλίκων στα 1948 και στον τρόπο που ένας δάσκαλος μουσικής προσπαθεί να αναμορφώσει τις ψυχές των ατίθασων μαθητών. Μετά την προβολή της ταινίας ακολούθησε συζήτηση, η οποία αποτέλεσε αφορμή για τις παρακάτω δραστηριότητες.

- Έγινε συζήτηση σε κύκλο για τα συναισθήματα των ανθρώπων και στη συνέχεια τα παιδιά, σε ομάδες των δύο ατόμων, ζωγράρισαν κάποια από αυτά όπως: αγάπη, θυμός, ζήλια, χαρά, φόβος κ.λπ.

Εικόνα 8.

Η καλύτερή μου φίλη

- Αναλύσαμε:

α) Το συναίσθημα της αγάπης: συζητήσαμε για την αγάπη κι έπειτα τα παιδιά συμπλήρωσαν σε μικρές ομάδες (3-4 ατόμων) ένα φύλλο εργασίας για τον ορισμό της αγάπης και τα άτομα που αγαπούν.

β) Το συναίσθημα του φόβου: συζητήσαμε για τον φόβο κι έπειτα τα παιδιά ζωγράρισαν, σε ομάδες των δύο ατόμων, έναν φόβο τους και τον τρόπο αντιμετώπισής του.

γ) Το συναίσθημα του θυμού: συζητήσαμε για τον θυμό κι έπειτα τα παιδιά έγραψαν σε ένα χαρτάκι ποιες συμπεριφορές και καταστάσεις τα κάνουν να θυμώνουν, βάλανε τα χαρτάκια τους στο «κουτί διαχείρισης του θυμού» και μετά μοιράστηκαν σκέψεις και λύσεις προκειμένου να τις επιλύσουν με θετικό τρόπο.

δ) Το συναίσθημα της χαράς: συζητήσαμε για τη χαρά κι έπειτα τα παιδιά ζωγράρισαν, σε μικρές ομάδες, τη χαρά συμπληρώνοντας τη φράση «Χαρά είναι...» κι έφτιαξαν βιβλίο με συνταγές ευτυχίας.

Εικόνα 9.

Η ντροπή

Ενότητα 3η: Σχολικός εκφοβισμός: Συνεργαστήκαμε με το Κέντρο Πρόληψης Ν. Καβάλας και την ψυχολόγο κ. Κική Σαββίδου και με αφορμή το βιβλίο «Οι Νταήδες του Βυθού και ο Ρομπέν των θαλασσών» της Γ. Αλεξάνδρου, το οποίο αναφέρεται στο σχολικό εκφοβισμό:

- Έγινε συζήτηση σε κύκλο για τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές των ηρώων του βιβλίου, για τον ρόλο του θύτη, του θύματος και του παρατηρητή (που αποτελούν και τους βασικούς πρωταγωνιστές στα περιστατικά σχολικής βίας) και τέλος για τη βία και τους τρόπους αντιμετώπισής της.

- Τα παιδιά με βάση το πιο πάνω αναφερόμενο βιβλίο ζωγράρισαν, σε ομάδες των 4-5 ατόμων, μία ζωγραφιά που αποτύπωνε τον θύτη, μία ζωγραφιά που αποτύπωνε το θύμα, μία ζωγραφιά που αποτύπωνε τον παρατηρητή και μία ζωγραφιά που αποτύπωνε τη λεκτική βία. Κατόπιν, κάθε ομάδα παρουσίασε αυτό που έφτιαξε στα υπόλοιπα παιδιά.

Ενότητα 4η: Δικαιώματα του Παιδιού: Συμμετείχαμε στην Παγκόσμια Εβδομάδα Δράσης της ActionAid (24-28 Απριλίου 2012) με τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- Οι μαθητές παρακολούθησαν το ντοκιμαντέρ της UNICEF “Rights and Wrongs”, το οποίο αναφέρεται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά παγκοσμίως (φτώχεια, μη δυνατότητα μόρφωσης, ρατσισμό, κακοποίηση κ.λπ.) και στα δικαιώματά τους. Το ντοκιμαντέρ αποτέλεσε αφορμή για τις παρακάτω δραστηριότητες:

- Έγινε συζήτηση σε κύκλο για τη «Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού», που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (1989) και για τα βασικά δικαιώματα του παιδιού (δικαιώματα επιβίωσης, δικαιώματα ανάπτυξης, δικαιώματα προστασίας και δικαιώματα συμμετοχής).

- Τα παιδιά κατασκεύασαν, σε μεγάλες ομάδες, αφίσες και ετοίμασαν ένα βιβλίο για τα δικαιώματα του παιδιού. Το υλικό στάλθηκε στην ActionAid.

6. Αξιολόγηση του προγράμματος

Το πρόγραμμα που πραγματοποιήσαμε πέτυχε αρκετούς από τους επιμέρους στόχους του, καθώς οι μαθητές που έλαβαν μέρος σε αυτό έμαθαν να μιλάνε για τα συναισθήματά τους και να ακούνε τα συναισθήματα των άλλων, να προβληματίζονται, να συνεργάζονται, να διαχειρίζονται συγκρούσεις που προκύπτουν μεταξύ τους, να σέβονται τη διαφορετικότητα των άλλων και να μπαίνουν στη θέση τους. Με λίγα λόγια, κατάλαβαν ότι αυτά που τους ενώνουν είναι πιο πολλά από αυτά που τους χωρίζουν με συνεπακόλουθο τη μείωση και αντιμετώπιση φαινομένων σχολικού εκφοβισμού στον χώρο της σχολικής μονάδας.

7. Διαπολιτισμική διάσταση του προγράμματος

Η διαπολιτισμική διάσταση του προγράμματος φαίνεται άμεσα όχι μόνο από τη διάσταση του σεβασμού της διαφορετικότητας των άλλων, που αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και από όλα τα θέματα που αναλύθηκαν. Έγινε πιο εύκολη η αποδοχή των μαθητών που κατάγονται από άλλες χώρες από τα υπόλοιπα παιδιά και πιο ομαλή η ενσωμάτωσή τους στη σχολική πραγματικότητα, περιορίζοντας φαινόμενα ρατσισμού και έλλειψης σεβασμού απέναντί τους.

Βιβλιογραφία

- Goleman, D. (1998). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Miller, B. (2003). *Επικοινωνώντας με τα παιδιά*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο UNESCO για τις γυναίκες και την ειρήνη στις βαλκανικές χώρες.
- Oiweus, D. (2009). *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο*. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε - Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου.
- Πλωμαρίτου, Β. (2009). *Πρόγραμμα ανάπτυξης συναισθηματικής νοημοσύνης*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Stallard, P. (2006). *Σκέφτομαι σωστά - Νιώθω καλά*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

- Αγγελίδου, Ε. & Τσιλιμένη, Τ. (2009). *Η αφήγηση ως εργαλείο μάθησης στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Δραστηριότητες και προτάσεις για την προσχολική και τη δημοτική εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Γουσέτης, Δ. (1998). Ανθρώπινα δικαιώματα – 50 χρόνια από την Οικουμενική Διακήρυξη για την προστασία της. Στο Δ. Γουσέτης & Ό. Σέλλα (Επιμ.). *Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*. ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ (ένθετο της εφημερίδας ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της 6ης Δεκεμβρίου 1998), 2.
- Κοσσυβάκη, Φ. (2003). *Εναλλακτική διδακτική. Προτάσεις για μετάβαση από τη διδακτική του αντικειμένου στη διδακτική του ενεργού υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Λώλης, Θ. (2010). *Σκέψου παγκόσμια ... δράσε τοπικά. Εκπαιδευτικό υλικό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας*. Ιωάννινα: Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ιωαννίνων – Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.
- Παπαγιάννη, Β. (2009). *Οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας. Το δικό μας στοίχημα για έναν καλύτερο κόσμο*. Αθήνα: ActionAid Hellas.
- Ράγκου, Π. (χ.χ.). *Συστημική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη.
- UNESCO (2005). *United Nations decade of education for sustainable development 2005 - 2014. International Implementation Scheme*. Paris.
- UNICEF (2007). *Children and the Millennium Development Goals: progress towards A World Fit for Children*. UNICEF.
- UNICEF (2010). *Progress for children: achieving the MDGs with equity*, 9. UNICEF.